

TÜRK KÜLTÜRÜNDE NEVRUZ VE ANADOLU'DA NEVRUZ KUTLAMALARI

Abdullah ŞENGÜL*

I. Giriş

Tarih boyunca tabiat ile iç içe yaşayan ve toprağı “dört ana unsur”dan sayan Türkün düşünce sisteminde Nevruz, Türk dünyasının tamamında yaygın olarak kutlanan bir bayramdır.

Bayramlar, dinî ve millî inanışlarla, ortak hatıralardan doğar. Genelde “*Nevruz*” ismiyle yaygın bir şekilde bilinen bu bayram, tabiattaki uyanışla birlikte kutlanır. Bu törenler, bahara duyulan özlemi anlattığı kadar, bir takvim değişikliğini de ifade eder.¹ Burada dikkati çeken husus, “*baharın başladığı zaman*”dır. Türkler, bu takvim değişikliğini “*toprağın uyandıdığı gün*” ile özdeşleştirmişler; “*varoluş ve diriliş günü*” şeklinde algılamışlardır. Böylece Nevruz'u yaratılış felsefesi diyebileceğimiz manevî bir kimlikle donatmışlardır.

Bu çalışma ile “*Nevruz*”un Türk kültür hayatındaki yerine kısaca değindikten sonra, Anadolu'daki Nevruz kutlamalarına bakmaya çalışacağız.

II. Türk Kültüründe Nevruz/Ergenekon bayramı

Nevruz, Yenisey-Orhun çevresinden, Altaylara, oradan da Hun Türklerinin Avrupa'ya yürümesiyle Macaristan'a ve Balkanlar'a ulaşmış, 800'lü yıllardan itibaren Hazar'ın güneyinden Anadolu'ya ve Mezopotamya denilen bölgeye taşınarak daha geniş bir coğrafyaya yerleşmiştir.

İslamiyet'i kabul etmiş olan Türk topluluklarında bu törenler, dinî öğreti ile çatışmamak için, *sürgün avı*, *toy*, *şölen*, *yuğ* vb. gibi âdetlerden biri olarak devam edegelmiş, “*yeni yılın başlangıcı*, *yenilik*, *çoşku*, *canlanma*, *uyanma*, *dirilme*” gibi

* Yrd. Doç. Dr., AKÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (asengul@aku.edu.tr)

1 Bu takvime göre, yılların ve ayların adları, hayvan isimlerine bağlı olarak söylenmiş ve yeni yılın başlangıcı olarak 21 Mart esas alınmıştır. Güneş Yılı ile Ay Yılı arasında 13 günlük bir fark bulunduğundan, 21 Mart tarihi, bazı topluluklarda Mart dokuzu, 1-3 Nisan veya 21 Haziranda kutlanabilmektedir.

nitelikleriyle günümüze bütün bir Türk dünyasının ortak kültür mirası olarak intikal etmeyi başarmıştır. En eski Türk âdetlerinden, bayramlarından biri olduğu bilinen Nevruz, kültürel iletişimin bir gereği ve sonucu olarak çeşitli kültür çevrelerinde farklı anlamlara gelmekte, farklı isimlerle anılmakta ve kutlanmaktadır.²

Toprağın kış mevsiminde yattığı ölüm uykusundan kalkması, ilkyaz ile yeniden dirilişi, Türk destanları içinde karşılığını Ergenekon'da bulmuştur. Nevruz kutlamalarının bir diğer adı da “*Ergenekon Bayramı*”dır. Bu isim geçmişten günümüze kadar hâlen çeşitli Türk boyları arasında canlılığını korumakta, aynı zamanda milletin destanların gücüyle birbirlerine olan güven bağına güçlendirmektedir. Ergenekon da böyle bir gelenektir. Ebulgazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Türki*'sinde naklettiği Ergenekon menkıbesi eski Çin kaynaklarının verdiği tarihi olayların bir yansımasıdır.³ Ergenekon destanı, çoğu kaynaklara göre Büyük Hun Devleti döneminde teşekkül etmiştir. Hatta, Çian Ken'in M.Ö. 119 yılında, Çin imparatoruna sunduğu bir raporda, bu destandan söz ettiği bilinmektedir. (Aşa 2000: 14)

- 2 Çeşitli kaynaklardan hareketle bu isimlerden tespit edebildiklerimiz şunlardır: *Nevruz, Navruz, Novruz, Sultan-ı Nevruz, Sultan-ı Navruz, Sultan Navruz, Nevruz Sultan, Sultan Nevruz, Navrez, Nevris, Naorus, Novroz, Navris Oyx, Nevruz Norus, Ulustun Ulu Küni, (Ulusun Ulu Günü), Ulu Küni, Ergenekon, Bozkurt, Çağan, Babu Marta, Kutklü Marta, İlkaz Yortusu, Yeni Küni, (Yeni Gün), Yeni Yıl, Mart Dokuzu, Mart Bozumu, Mart Kıрма, Mart Dütması, Mart Bozması, Yılbaşı Tutmak, Mereke, Meyram, Nartukan, Nartavan, Istakh Bayramı, Altay Ködürgeni, Çılgayak, Yılırtı, Bereket Bayramı, Nevruz Çiçeği, Bahar Bayramı, Yörük Bayramı, Mevris, Yumurta Bayramı, Döldökümü, Yılbaşı Tutmak, Yıl Yenilendi, Kırklar Bayramı, Kış Bitti Bayramı* ile bu törenler içinde kullanılan ve Nevruzla ilgili olduğunu düşündüğümüz; *Mart İpliği, İhya Gözleme, Hörfene, Hak Üleştirme, Savaş Bayramı, Muştu Töresi, İldız (Yıldız) Şıçrama Zamanı, Çığdem Eğlencesi, Çıkgör Eğlencesi, Hızır Nebi Törenleri, Koç Katımı, Kışyarısı, Hızır Orucu, Kabayele Karşı Gime, Hidrellez, Eğrilce, Şıncık, Ekin Salavatlama, Taş Taşa Kuytu Olması, Kapı Pusma, Yeddi Levin Gecesi, Baca Baca, Uşak Bayramı Günü, İltefi Anı, Tahvil Saati, Ölü Bayramı, Kalbr Üstü, Kalbur Üstü, Kara Çarşamba, Ahır Çarşamba Gecesi.*
- 3 *Şecere-i Türki*'de bu olay şöyle anlatılır: “(...)İlhan'ın oğulları bu muharebede ölmüşlerdi, ancak en küçükü olan Kıyan kalmıştı. Kıyan o sene evlenmişti. (...) Nüküz de henüz o sene evlenmişti. Bunların ikisi de aynı bölükten olan iki adama düşmüşlerdi. Muharebeden on gün sonra bir gece atlanıp karlılarıyla beraber kaçtılar. Muharebeden evvel ordu kurdıkları yer geldiler. Düşmandan kaçıp gelen dört türlü mal (deve, at, öküz ve koyun) buldular. Hasbihâl edip dediler ki: “Burada kalsak, bir gün olur düşmanlarımız bizi bulurlar, bir kabileye gitssek, etrafımız hep düşman kabilelerdir; iyisi dağlar arasında kimsenin daha yolu düşmemiş olan bir yere gidip oturalım.” Süriyelerini sürüp dağlara doğru yürüdüler. Yabanî koyunların yürüdükleri bir yolu tutup tırmanarak yüksek bir dağın boğazına vardılar. Oradan tepeye çıkıp diğer yanına indiler. Oraları iyice muayene ettiler, gördüler ki geldikleri yoldan başka yol yoktur ve o yol da öyle bir yol ki bir deve ve bir keçi bin güçlkle yürüyebilirdi; eğer biraz ayağı sürçse düşer parça parça olurdu. Vardıkları yer geniş ve bir nihaysiz ülke idi; içinde akarsular, membalar, türlü otlar, çayır, meyveli ağaçlar, türlü türlü avlar vardı. Bunu görünce Tanrı'ya şükürler kıldılar. Kışın mallarının etini yer, derilerini giyerler, yazın süttünü içerlerdi. Oraya (Ergenekon) adını verdiler. ‘Ergene'nin manası ‘bir dağın kemeri’, ‘kon'un manası ‘dik’tir; orası dağın kır (dağın en yüksek yeri) idi. Burada Kıyan ve Nüküz'ün oğulları çoğaldı. Kıyan'ın oğulları ötekininkinden daha çok oldu. Kıyan'ın oğullarına, Kıyat; Nüküz'ün oğullarının bir kısmına Nüküzler, bir kısmına da Dürlükün dediler. Kıyan diye dağdan şiddetle ve sür'atle inen sele derler. İlhan'ın oğlu güçlü ve tez bir adam olduğundan ona bu ismi vermişlerdi. ‘Kıyat’, ‘Kıyan'ın cemidir. Bu iki kişinin nesilleri uzun bir müddet Ergenekon'da kaldılar. Çoğaldıkça çoğaldılar. Kabileler meydana geldi. (...) Dört yüz sene sonra kendileri ve sürüleri o kadar çoğaldı ki artık oralara sığmadılar. Bunun üzerine kenkaş (müzakere) ettiler ve “babalarımızdan işitirdik ki Ergenekon'un dışarısında geniş ve güzel bir memleket varmış, atalarımız orada otururlarmış. Tatar baş olup başka kabileleri bizim urukumuzu kırıp yurdumuzu almışlar. Artık Tanrı'ya şükür, düşmandan korkarak dağda kapanıp kalacak hâlde değiliz. Bir yol bulup bu dağdan göçüp çıkalım. Bize dost olanla görüşür, düşman olanla görüşürüz” dediler. Herkes bu fikri beğenip yollar aradılar. Mümkün olup bir yol bulamadılar. Bir demirci: “Ben bir yer gördüm, orada demir madeni var. Zannedersen bir kattır. Eğer onu eritirsek yol buluruz.” dedi. O yeri gidip gördüler ve demircinin sözünü musib (münasip) buldular. Millete odun ve kömür vergisini saldılar. Herkes vergisini getirdi, bir sıra odun, bir sıra kömür olmak üzere dağın böğründeki catlağa istif ettiler. Dağın tepe ve diğer yanlarına da odun ve kömür yığıldıktan sonra deriden yetmiş körük yapıp yetmiş yere kurdular; ateşleyip hepsini birden köriktediler. Tanrı'nın kudretiyle demir eriyip yükte bir deve geçecek kadar bir yol açıldı. O ayı, o günü, o saati belleyip dışarı çıktılar. İşte o gün Moğollarca bayram sayıldı. O vakitten beri bu halas günü Moğollar bayram yaparlar. (...) Bu güne çok itibar edip: “Zindandan çıkıp ata yurduna geldiğimiz gün” derler.” (Ebulgazi Bahadır Han 1925:35-38)

Büyük Hun birliğinin Çinlilerle birleşen bozguncu boyların hücumu ile dağılıp yok oluşu sırasında Altay Dağları çevresine göçen Gök Türklerin hikâyesi, destanda Kayıhanlı ve Dokuz Oğuzların göçü olarak anlatılır. Ergenekon Destanı; bir bakıma, Göktürklerin doğuş destanıdır. Bu destan ilk defa XIII. asırda tarihçi Reşîdüddin tarafından yazıya geçirilmiştir.⁴ Nevruz ile ilgili tarihî bilgiler ise, *Kutadgu Bilig*, *Divan ü Lügatit-Türk* gibi Türk kültürünün ilk yazılı kaynaklarından başlayarak Bîrûnî'den, Nizâmü'l Mülk'e, Melikşah'dan Uzun Hasan'a uzanan çizgide, hatta Çin kaynaklarında mevcuttur.

XI. yüzyılda yaşayan Nizamü'l-Mülk, *Siyasetnâme* adlı eserinde bu bayramdan söz eder. Bu bayramın aynı zamanda yılbaşı olduğunu belirterek Nevruz geleneklerini anlatır. Aynı dönem yazarlarından Kâşgarlı Mahmud da *Divan-ı Lügati't-Türk*'te Türklerde yıl başlangıcının Nevruz olduğunu ifade eder.

Türk dünyasında Nevruz birçok sebebe bağlanarak kutlanmaktadır. Nevruz gününe temel olduğuna inanılan olaylar şunlardır: Kur'an'ın indirilmeye başlandığı gün, Hz. Ali'nin doğum günü, Hz. Ali ile Hz. Fatma'nın evlendiği gün, Hz. Musa'nın asasıyla Kızıldeniz'i yararak kendisine inananları kurtardığı gün, Hz. Yunus'un balığın karnından kurtulduğu gün, insanlığın atası Hz. Âdem'in çamurunun yoğrulduğu gün, Hz. Âdem ve Havva'nın cennetten kovulduktan sonra Arafat Dağında yeniden buluştukları gün, Nuh'un gemisinin karaya oturduğu, İbrahim Peygamberin yakılmak istendiği, Hz. Yusuf'un kuyuya atıldığı, Hz. Musa'nın Mısır'dan ayrıldığı, güneşin Koç burcuna girdiği, gece ile gündüzün eşitlediği, baharın ve yeni yılın başladığı, Türklerin Ergenekon'dan çıktığı gün şeklinde yorumlanmıştır. Görüldüğü gibi çoğu dinî öğretiyle birlikte düşünülen Nevruz, önce sözlü gelenekte yer edinmiş daha sonra da ortak bir kültürel tavra dönüşmüş, fakat hep Şamanlık kalıntısı ile sürdürülmüştür.

III. Selçuklu ve Osmanlı'da Nevruz

Selçuklularda Nevruz bayramının eğlencelerle kutlandığı, şenlikler yapıldığı, özel yemekler pişirildiği, özel hediyeler alınıp verildiği bilinmektedir. Selçuklularda yılbaşı, güneşin Koç burcuna girdiği gün olan Nevruz günü olarak kabul edilmiştir.

Osmanlı devrinde de Nevruz, çok canlı biçimde kutlanılmıştır. Çeşitli kaynaklarda Osmanlı padişahlarının Nevruz tebriklerini kabul ettiklerini, halkın arasına katılarak Nevruz coşkusuna ortak olduklarını kaydetmekte ve padişahın katıldığı bu törenlere *Nevruz-ı Sultânî* isminin verildiği belirtilmektedir.⁵ Saray hekimbaşları tarafından hazırlanan ve “*nevruziye*” denen çeşitli baharatlardan yapılmış macunların başta padişah ve ailesi olmak üzere bütün saraya ikram edildiği de çeşitli kaynaklarda anlatılmaktadır. Hatta, Nevruz kutlamalarının yapılmasının dinî açıdan sakınca taşımadığı yönünde fetvalar da mevcuttur.⁶

4 Reşîdüddin'in “*Câmîü't-Tevârih*” adlı kitabında kaydettiği bu rivayet, Farsça yazılmıştır. Bu eserde efsane Moğollaştırılmıştır. XIII. Asırda yazılan bu eser, Ebulgazi Bahadır Han'ın yukarıya bir bölümünü aldığımız *Şecere-i Türkî* adlı eserine kaynaklık etmiştir.

5 Mesela Ayşe Osmanoğlu, babasını anlattığı hatıralarında sarayda Nevruz kutlamalarıyla ilgili bilgiler vermektedir. (bk.,Osmanoğlu 1984: 106-107).

6 Bu fetvalardan biri Şeyhulislâm Ebû Suud Efendi'ye aittir: “*Mesele Nevruz gününde zeyd müsellemler eyü libaslarını giyüp ziyüp içse, yaranlarıyla sahrâya gitsen, ism lâzım gelür mi? Cevap: Nesne lâzım gelmez. Nevruz Mecûsî*

“Nevruzîye”ler yazarak padişahın Nevruz Bayramı’nı kutlayan Klasik dönem şairlerinin, ayrıca bu şiirlerle baharın gelişi, cihanın tazelenişi, çiçeklerle bezenişi, tabiatın âdeta yeniden dirilişini ve bu mevsimde yapılan eğlenceleri anlattıklarını görüyoruz.

Osmanlı ailesini çıkarmış olan Kayı Boyu’na mensup Karakeçililerin 21 Mart tarihinde Ertuğrul Gazi’nin türbesi etrafında toplanarak burada bayram yaptıklarını biliyoruz. Bu bayramın bir diğer adı da “Yörük Bayramı”dır. Yine günümüzde de devam eden Manisa Mesir Şenliklerinin de yukarıda kısaca belirttiğimiz gibi “nevruzîye” denen çeşitli baharatlardan yapılmış macunların sarayla birlikte, halka ikram etme geleneği şekline dönüştüğü ve Nevruz’la ilgili olduğu bilinmektedir.

IV. Atatürk döneminde Nevruz

Osmanlı devrinde yapılan Nevruz kutlamaları Cumhuriyetin ilk yıllarında da resmî olarak devam etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gösterilmeye başlanan bu hassasiyet; Osmanlı döneminde şu veya bu sebepten dolayı ihmal edilmiş Türk insanına kendi kültürel kimliğini, kişiliğini, benliğini, hüviyetini kazandırma gayretidir. Atatürk, bu sürecin öze dönmekle, kendi kültürel değerlerimize, örfümüze, âdetimize, geleneğimize dönmekle mümkün olacağı inancındadır, “*Bilelim ki, kendi benliğine sahip olamayan milletler başka milletlerin şikârdır*” diyen Atatürk, böylece kendi kimliği, kişiliği, millî benliği kazandırılmış olan millete çağdaş olma yolunun da açılmış olacağına inanmaktadır. 1921 yılının 21 Mart günü halkın, öğrencilerin Ankara’nın belirli çayırıklarına, meydan yerlerine toplandıkları, bu törenlere devletin üst yöneticilerinin de katıldığı dönemin matbuatında kayıtlıdır. 1922 yılında Sakarya Zaferi’nden hemen sonra bütün okullara Nevruz-Ergenekon bayramının bir önceki yıl olduğu gibi coşkuyla kutlanması için talimat verilmiştir. Aynı yıl 23 Mart Çarşamba günü Meclisin önünde ve Taşhan Meydanı’nda merasimler yapıldığı yönünde bilgiler de *Hâkimiyet-i Millîye*, *Yeni Gün* ve *İkdam* gazetelerinde kayıtlıdır.

Cumhuriyetle birlikte Nevruz’un yeniden gündeme getirilmek istenmesinin esas sebebi Besim Atalay’ın 23 Mart 1921 tarihli *Hâkimiyet-i Millîye* gazetesine yazdığı makaleden kolayca anlaşılmaktadır. Yazının bir bölümünde şöyle denir:

“*Bu Ergenekon hâdisesinden çıkacak mühim netice, bizim bugünkü millî mücadelemizle benzeşmesidir. Dokuz kişiden türeyerek düşmanlarından intikam alan Türk soyunun, bugün de kendi varlığına kastedenlere karşı silahlanmış ve yarın muvaffakiyetini temin edeceğine ve Ulu Tanrı’nın yardımı ve milletin gayretleriyle kara günlerden kurtulacağına eminim.*” (Tural 2000: 343-350)

Yine bu dönemde Behçet Kemal Çağlar tarafından kaleme alınan *Ergenekon* (Çağlar 1982) isimli piyeste de Ergenekon ile Millî Mücadele arasında benzer bir ilişki kurulmaya çalışılır:

“*Behçet Kemal Çağlar, dönemin tarih ve Türklük anlayışına uygun olarak kaleme aldığı, Ergenekon, Çoban ve Attila isimli oyunlarında, Türk tarihinin uzak*

(İslâmiyete aykırı) değildir, Nevruz sultânî (örfte var olan bir âdet)dir”. (bk. Kılıç 2000b: 205-206).

dönemlerine gider. Bunlardan ilki Ergenekon piyesidir. Behçet Kemal bu manzum oyunuyla, Türk milletini uygarlığın kurucusu olarak takdim eder. Yazar, ozanın ağzından Türk milletini şöyle anlatır:

(...)

Hey Rab! Çıkmam gerekti arşındaki kürsüne

Madem ki ilk demiri koymuştu Türk örsüne

Madem ki ilk kıvılcım sıçramıştı toprağa

Hacet yoktu bir yeni büyüklük yaratmaya

Doldurunca bir demir sapı Türkün elini

Yere diktin demekti etten bir heykelini

...

Ne çok gecikecekti insan olmakta insan

Olmasa Türk ilk seven, ilk inanan, ilk yazan... (Şengül 2002: 60-61)

Başta tiyatro olmak üzere, bütün edebî türlerde Genç Kalemler hareketiyle başlayan Türk tarihine yönelişin, Cumhuriyetle hız kazandığı görülmektedir. Bütün bunlar, yeni kurulan millî devletin köklerini millî tarihten ve millî kültürden oluşturma gayretinden başka bir şey değildir.

V. Anadolu’da Nevruz kutlamaları

Anadolu’da “Sultanı Nevruz”, “Nevruz Sultan”, “Mart Dokuzu” “Mart Bozumu”, “Mart Dutması”, “Mart Bozması”, “Mart Kırma”, “Yılbaşı Tutmak”, “Bahar Bayramı”, “Yörük Bayramı”, “Yumurta Bayramı”, “Yılsırtı”, “Bereket Bayramı”, “Kış Bitti Bayramı”, “Yıl Yenilendi”, Kırklar Bayramı, ve “Nevruz Çiçeği” gibi adlarla bilinen Nevruz, gelenekleriyle bütün Türk toplumu içerisinde yaşamaya devam etmektedir. *Koç Katımı, Saya Gezme, Kışyarısı, Hızır Orucu, Kabayele Karşı Gitme, Hidirellez, Eğrilce, Sıçancık, Ekin Salavatlama, Ildız (Yıldız) Sıçraması, Taş Taşa Kuytu Olması, Kapı Pusma, Yeddi Levin Gecesi, Baca Baca, Uşak Bayramı Günü, İltefi Anı, Tahvil Saati, Ölü Bayramı, Kabir Üstü, Kalbur Üstü, Kara Çarşamba, Ahır Çarşamba Gecesi* gibi mevsimlik toplu törenler ve bayramların birçoğunun Nevruzla ilgili olduğu bilinmektedir. Yalnız muhtelif mezhep ve meşreplere göre farklı algılanmıştır. Mesela Alevî ve Bektaşîler Nevruz’u Hz. Ali’nin doğum günü ve Hz. Fatma ile evlendiği gün olarak kabul ederlerken, Şîîler bugünü Hz. Ali’nin halife olduğu gün olarak benimserler. Sünnî Türk toplulukları ise Nevruz’u daha çok tabiat olayları ile ilişkilendirmiştir.

Anadolu’da çok çileli geçen kış ayları için çeşitli inanmalar mevcuttur. Kışın şiddetli zamanlarında “Zemheri Karısı” isimli bir kadının üç gün gezdiğine inanılır. Bu kadın geceleri evlerin kapılarına gelir ve istediği kişiyi adıyla çağırır. Eğer ismi çağırılan kişi ardından giderse, bir daha geri dönmeyeceğine inanılır.⁷ Büyük

7 Ali Rıza Yalman, Türkmen oymakları arasında bu kadını gördüğünü iddia edenlerin olduğunu belirtir. (bk., Yalman (Yalkın) 1977)

çile olarak adlandırılan karakıştan sonra küçük çilenin bitimi yani 21 Mart baharın başlangıcı kabul edilir. Halk arasında ısınma anlamına gelen *cemreler*, *Hızır Nebi* baharın gelmesiyle ilgili inançlardır. Koç katımından sonraki yüzüncü günde kutlanan *Saya Bayramı*⁸, *Çiğdem* eğlencesi, *Çıkgör* eğlencesi topyekun baharı karşılama ve müjdeleme sebebiyle kutlanan günlerdir. (Turan 2000: 350-358)

Tahtacı Türkmenlerinde; Nevruz Bayramı eski martın dokuzudur ve *Sultan Nevruz* olarak adlandırılır. Nevruz, Tahtacı Türkmenlerinin yaylaya çıkışında; 22-23 Mart tarihlerinde kutlanmaktadır. Tahtacı Türkmenlerinde Nevruz; ölülerin yedirilip içirildiği gün olarak kabul edilir. Mezar ziyaretlerine giden Tahtacılar özellikle ölülerinin sevdiği yiyecekleri dağıtırlar. 22 Mart günü Nevruz hazırlıkları yapılır, çamaşırlar yıkanır, yemekler hazırlanır. 23 Mart günü öğleden sonra kadınlar geniş bir tabağa çerezler koyarak "*hak üleştirir*"ler. Yiyecekler dağıtılarak "*ölünün ruhuna deşsin*" dileğinde bulunurlar.

Yörükler arasında; Nevruz ile birlikte, kışın bittiği ve bahar mevsiminin başladığı kabul edilir. Köy ve yaylalarda 22 Mart'ta, şehirlerde ise Nevruz günü pazara rastlamazsa, bu tarihi takip eden Pazar günü kutlanır. Köy halkı 22 Mart sabahı yaylalara doğru yola çıkarlar. Daha önceden "davar evleri"ne yerleşmiş olanlar köylerden gelen akraba ve komşularına ev sahipliği ederler. Köylerden gelen grupla, yayladakiler karşılaştıklarında bir el silah atarak "*Nevruzunuz kutlu, dölünüz hayır ve bereketli olsun*" şeklinde selamlaşırlar. Gelen misafirler çadırlara yerleşir, kendilerine ikramlarda bulunulur. Sürü sahipleri tarafından kesilen kurbanlar birlikte yenilir, dualar edilir. (Aşa 2000: 13) Gençler tarafından eğlenceler düzenlenir, yemekler yenir, şarkı ve türküler söylenir, oyunlar oynanır. Eğlenceler geç saatlere kadar devam eder.

Akdeniz bölgesinde Toros dağları üzerinde yaşayan Yörük aşiretlerinin Nevruz motiflerini canlı bir şekilde yaşattıkları Hatay'ın Antakya, Samandağ ve İskenderun yörelerinde "*Yumurta Bayramı*" ve Kıbrıs'ta yapılan "*Mart Dokuzu*" şenliklerinin yapılmaya devam ettiğini biliyoruz. Bölgenin daha doğusunda Toros Türkmenlerinde Yörük köy ve obalarında Mart'ın üçüncü pazar gününü Nevruz olarak kutlama geleneğinin devam ettiği görülmektedir. Antakya ve Isparta yörelerinde bugün de devam eden "*Hörfene*" geleneğinin de Nevruz'la ilgili olduğu düşünülmektedir. (Tekin 2000: 331-342) Antalya-Alanya'da, Nevruz sabahı, bin "*İhlas Suresi*"nin okunduğu zeytin yaprağı denize atılır. Denize atarken "*Ben salayım deryaya, derya götür Mevla'ya*" tekerlemesi söylenir. (Gönüllü 1993: 21) Yine aynı ilçede, Nevruz sabahı taze ot yiyen atların hastalıklardan korunacağına inanılır. (Gönüllü 1997: 10-12)

Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerimizden Gaziantep ve çevresinde 22 Mart gününe "*Sultan Navruz*" adı verilir. 21 Mart'ı 22 Mart'a bağlayan gece "*Sultan Navruz*" belli olmayan bir saatte gökte ayaklarındaki halhalleri çingildatarak, önünde gergefini

8 Konya'da *Muştu Töresi* olarak bilinir ve "*İldız (Yıldız) sıçrama zaman*" dedikleri, baharın ilk müjdecisi günlerde başlar. Mevsim değişikliği ile ilgili olan bu "*İldız sıçraması*" veya "*taş taş kuytu olması*" biçimindeki inanış şudur: Yıldız sıçradıktan sonra ayaz, daha önce tepeden geldiği halde şimdi yandan esmektedir. Böylece iki taş arasındaki ekinlerin soğuktan korunduğuna inanılır. (Ivgin 1996: 64).

işleyerek batıdan doğuya göç eden güzel bir kızdır. Başka bir rivayete göre de, “*kuş donuna*” giren, ayaklarındaki halhalı çingildatarak uçan bir ermiştir. Nevruz gecesi Sultan Navruz’ın geçtiği saatte uyanık olanların bütün dileklerinin gerçekleşeceğine inanılır. Bu sebeple evdeki bütün kap-kaçağa su doldurulur; sabaha kadar beklenir. (Ünler 1940: 15) Diyarbakır’da da halk, Nevruz günü eğlence ve mesire yerlerine giderek Nevruzu kutlarlar. Bu bölgede 21 Mart baharın başlangıcı, yeniliğin, diriliğin ve bereketin bayramı olarak bilinir.

Nevruz’a bağlı geleneklerin en canlı görüldüğü Iğdır, Kars ve çevresinde; bu tarihte kapı dinleme, baca gezme âdetleri görülür. “*Döldökümü*” olarak adlandırılan bu törenlerde çocuklar baca baca dolaşarak kendileri için hazırlanan hediyeleri toplarlar. Kars’ta “*Baca Baca*” denen bu gelenek Iğdır’da “*Uşak Bayramı Günü*” adıyla devam etmektedir. Bu gün kapı kapı dolaşan çocuklara önceden pişirilerek değişik renklerde boyanmış yumurtalarla birlikte yemişler dağıtılır. Kars ve yöresinde Nevruz ateşi yakma, ateş üzerinden atlama, yumurta dövüşü, at yarışı, mânili fal bakma, diğer kültürel etkinlikler arasındadır. (Korkmaz 2000: 221-226; Yakıcı 1995: 18) Yine bu bölgede genç kız ve erkekler masum bir çocuğun hiç konuşmadan getirdiği bir kova suyun içine renkli iğne ve iplikler atarak, kimlerle evleneceklerini bulmaya çalışırlar. Su içinde birbiriyle birleşen iğne ve ipliklerin sahibinin birbirleriyle evleneceğine inanılır. (Yakıcı 1995: 18) Bununla birlikte Nevruz kutlamalarının İslamî motiflerle terkip hâlinde kutlandığını da görmekteyiz. Kars’ta Nevruz akşamı yapılan “*İhya Gözleme*” töreni bu kültürel etkinliğin bir örneğidir. İleri gelenlerden birinin evinde toplanan halk sabaha kadar hiç durmadan Kur’ân-ı Kerim ve Mevlit okur, dualar ederler. (Turan 2000: 355) Bununla birlikte Kars’ın Tuzluca ilçesinin Pursak köyünde Nevruz’a yakın ilk Cuma günü yapılan ve “*Ölü Bayramı*”⁹ denilen tören yapılmaktadır. (Kılıç 2000a: 98) Kars ve Iğdır çevresinde 19 Mart’ı 20 Mart’a bağlayan gece, yedi çeşit meyveden hazırlanan ikramın yapıldığı “*Yeddi Levin Gecesi*” törenleri, Nevruzla ilgili diğer etkinlikler arasındadır. Yine bu bölgede, yeni yılın başlangıcı olan Nevruz sabahı, eski yılın bitip yeni yılın başladığı an bir saniyelik bütün akarsuların durduğuna inanılan “*İltefi*” anında su alabilenlerin bütün dileklerinin gerçekleşeceğine inanılır. (Eğiter 1969: 84) Kars’ta Nevruz gecesi eski yılın bitip, yeni yılın başladığı saate, “*Tahvil Saati*” adı verilmektedir. (Özmen 1996: 5-9)

Doğu Anadolu illerimizden Erzurum, Ardahan, Kars, Iğdır ve Ağrı’da da gençler, Nevruz gecesi önce bir dilek tutup, sonra kapıları dinleyerek, içerdeki konuşmalara göre, tuttıkları dileğin kabul olup-olmayacağını yorumlarlar.¹⁰ Kars’ta bu geleneğe “*Kapı Pusma*” denir.

Erzurum’un Olur ilçesi Oğuzkent köyünde Nevruz günü hayvanların bağlandığı ahırlara önce günahsız olduklarına inanılan çocuklar girer. Ellerindeki kapta bulunan ve o sabah dereden alınan taze su, ahıra bereket getirmesi dileği ile serpilir. Aynı şekilde ambar ve hayvan yiyeceklerinin bulunduğu “*merek*” adı verilen bölümlere de o günün sabahında halk arasında iyi şöhreti bulunan birinin veya bir erkek çocuğun

9 Bazı yörelerde bu törenlere “*Kabir Üstü*” veya “*Kalbur Üstü*” törenleri denmektedir. (Özmen 1996: 5-9; Yakıcı 1995: 17)

10 Bu bölgelerde kapı dinleme geleneği bilindiği için o gün hep güzel şeyler konuşulur. Dedikodu yapılmaz, yalanlı ve küfürlü sözler söylenmez.

girmesi istenir.¹¹ Bölgedeki en eski yerleşim yerlerinden biri olan Tavusker (Çataksu) köyünde 70-80 yıl öncesine kadar, çevre köylerden gelen gençlerin çeşitli eğlenceler ve güreşler tertip ettikleri, cirit oynadıkları ve bu eğlencelere katılan misafirlere çeşitli renklere boyanmış yumurta ile suda haşlanmış patates ikram edildiği anlatılır. Yine Olur'un Şalpazarı ve Yıldızkaya köyü ile Artvin-Yusufeli'nin Erenler ve Güneyyayla köylerinin "gündönümü" denilen 21 Mart tarihinde Asamel dağında buluşarak, kurbanlar kestiklerini, en yeni elbiselerini giyen yöre halkının çeşitli eğlenceler yaptıklarını, hazırladıkları helva, kete, yumurta ve çeşitli meyvelerden oluşan kumanyalarını birbirlerine ikram ettiklerini biliyoruz. 25-30 yıl öncesine kadar bütün canlılığı ile devam eden bu geleneğin, genç nüfusun büyük şehirlere göç etmesinden sonra, zamanla terk edildiği anlaşılmaktadır. Yıldızkaya köyünde bugün bile yaşlı kadınlar, Nevruz gününün sabahı ucuna bez bağlanmış çubuklarla, evlerde bulunan ocaklarını "ecük cücük dışarı, mor menevşe içeri" tekerlemesini söyleyerek temizlerler.¹²

Nevruz haftasının ilk Salı günü, Aralık ilçesinde Karasu çayına giden gençler, maniler söyleyerek kırk göz kestikleri kumaşın kendilerini nazardan koruyacağına inanarak çeyiz sandıklarına koyar veya aynı amaçla genelde mavi renkte olan bu kumaşı çeyiz sandıklarının üzerine sererler. (Yakıcı 1995: 17-18) Yine bu bölgedeki illerimizden Iğdır ve çevresinde 19 Mart'ı 20 Mart'a bağlayan "Ahır Çarşamba Gecesi" dedikleri gece dilekler dilenerek, akarsularda yıkanılır ve Nevruz günü sabahı taze sular içilerek, hayvanlara da bu sulardan içirilir. Bu törenlere herkes katılır. Bu gün yas tutmak günah sayılır. Aynı gece Iğdır'ın Aralık ilçesinde yakılan büyük bir ateşin üstünden atlayan insanların "Atıl batıl Çarşamba, derdim batır Çarşamba" tekerlemesini söyleyerek, kışın ağırlığının ve yorgunluğunun atılacağına inanılır. (Yakıcı 1995: 18)

Doğu Anadolu bölgesindeki bazı illerde Nevruz'la ilgili başka inanışlar da mevcuttur. "Kara Çarşamba" adı verilen inanış böyledir. Bu yörelerde Nevruz'a en yakın Çarşamba "Kara Çarşamba" kabul edilir. Tunceli ve çevresinde bu gün erkekler alınlarına kara sürerek su kaynaklarına giderler, orada temizlenerek dua ve niyazda bulunurlar. Yine aynı gün iki ucu kesilerek daire şeklinde birleştirilmiş gül ağacının içinden geçenler, yıl boyunca dertten ve tasadan uzak kalacaklarına inanırlar.

Van-Erciş bölgesinde de kadınlar, ne kadar çok çeşit yemek yapılırsa, yıl o kadar bereketli olur inancıyla çeşitli yemekler yaparlar.

Ağrı ve çevresinde çocukların evlerinin bacalarını çubukla "kada-bela dışarı, devlet içeri" tekerlemesini söyleyerek çizmesi, gençlerin "gılik" (gıllik) denilen tuzlu hamurdan yapılmış çöreğin yarısını yiyerek, su içmeden yatması ve rüyasında ona kim su verirse onunla evleneceğine inanması veya evinin damına bırakılan çöreği kapan karganın, bu çöreği kimin evinin bacasında yerse o evin kızıyla evleneceğine inanması Nevruz'dan önceki Çarşambaya günü yani "Kara Çarşamba" dedikleri inanışlarla ilgili âdetlerdir.

11 Kaynak şahıs: Hayrı Şengül, Erzurum-Olur-Oğuzkent köyü, 81 yaşında, (Olur ilçesinde ikamet etmekte); Halis Şengül, Erzurum-Olur-Oğuzkent köyü, 54 yaşında, (Kırkkale'de ikamet etmekte)

12 Kaynak şahıs: Fahriye Acar, Erzurum-Olur-Şalpazarı köyü, 78 yaşında (köyünde ikamet etmekte).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan çeşitli topluluklarda, rızkın Nevruz gecesi dağıtıldığına (Murat 1981: 217) ve bu gece bütün yaratılmışların Allah'a secde ettiklerine inanılmaktadır. (Yavuz 1968: 412)

Uşak'ta "Yıl Yenilendi" olarak isimlendirilen Nevruz, Malatya'nın Erguvan ilçesinde "Kış Bitti Bayramı" olarak kutlanır. Konya'da Nevruz günü kırlara çıkılarak yılın bereketli geçmesi için önceden haşlanan nohut ve bulgur yenir. (Gönüllü 1997: 10-12) Bilecik'te gün doğmadan önce derelerden alınan suyla banyo yapılırsa, o yılın sağlıklı geçeceğine inanılır. Kadınların bereketli olması için tarlalarda yuvarlanması, bu bölgede Nevruz günü yapılan diğer âdetlerdendir. (Gönüllü 1997: 10-12)

Nevruzla ilgili Anadolu'da görülen diğer gelenekler arasında, ağacın güneşten etkilenmemesi için ağaca bez bağlanarak yapılan ve bütün Anadolu'da yaygın olmakla birlikte daha çok Mersin-Silifke yöresinde bugün de bütün canlılığı ile devam eden "Mart ipliği" geleneği görülmektedir. Bu bölgede Nevruz günü ağaçlara çeşitli dilekler tutularak bez veya iplik bağlanırsa, isteklerin gerçekleşeceğine inanılır.

Giresun'da yapılan "Mart Bozumu, Mart Kıрма, Yılbaşı Tutmak, Mart Dutması, Mart Bozması" gibi isimlerle kutlanan törenlerin de Nevruzla ilgili olduğu bilinmektedir. (Çelik 1998: 401-414) Giresun ve çevresinde "Mart Bozumu" isminin daha yaygın kullanıldığı törenlerin yapıldığı gün sabah erken kalkılır. Sabah namazı kılındıktan sonra derelerden, denizden su alınıp besmele çekilerek sağ ayakla eve girilir ve getirilen su çeşitli yerlere serpilir. Ayrıca, o gün eve ayağının uğur getireceğine inanılan bir yabancı gelmesi beklenilir, rasgele kişilerin eve girmesi istenmez. Eve genellikle önceden ayağının uğurlu olduğuna inanılan birisi çağrılır, yoksa, günahsız olduğu kabul edilen herhangi bir çocuğun eve gelmesi sağlanır. Çocuk içeriye girerken "Martınızı bozuyorum, hayırlı olsun" der ve ev halkı tarafından ikramlarla karşılanır. Yine bugün bütün halk hamur ve yoğurt mayalarını tazeler ve bununla yeni yılın bereketinin artacağına inanırlar. (Gökdağ-Tekin 1998: 417) Giresun'da Nevruz günü "ısırgan" veya "poğaç" pişirilir. Poğaçanın içine konan mavi boncuk kime gelirse, yeni yılda o insanın bol rızıklı ve şanslı olacağına inanılır. (Karaibrahimoğlu 1984: 82) Giresun-Şebinkarahisar'da da Nevruz günü sabah namazından önce akarsularda yıkanılırsa, o gün kış uykusundan uyanarak sulara giren ayıların kuvvetine su vasıtasıyla sahip olunacağına inanılır. (Özdemir-Özhan 1983: 122)

Tekirdağ'da Nevruz, soğukların sonu, baharın başlangıcı olarak kabul edilir ve "Nevruz Şenlikleri" adıyla kutlanır. Kırklareli'nde Nevruz "Mart Dokuzu" adıyla kutlanır ve o gün kırlara çıkılarak, boyalı yumurtalar, börekler ve lokmalar yenir. Edirne'de Nevruz'dan bir gün önce kadınlar ve genç kızlar o yıl buğdayların taneleri kırmızı olsun diye ellerine kınalar yakarlar. (Kalay 1996: 29-30) 22 Mart günü yapılan "Sultan Nevruz" eğlencelerinde ise, eski hasırlar yakılıp, kadınlar ve çocuklar "Mart içeri, pire dışarı" diye üzerinden atlarlar. Yine bu ilimizde kırk bir karınca yuvasından alınan toprak, kapı arkasına asılarak veya kapı önüne serpilerek o yılın bereketli olması istenir. Nevruz günü "Bu yıl da vermesen kesileceksin!" diyerek meyve vermeyen ağaçlar korkutulur. Edirne'de Nevruz günü arıların bulunduğu mekânda mavi bir bez yakılır. Bu hem arılara baharın geldiği müjdelemek hem de

nazara karşı korumak anlamına gelir. (Kalay 1996: 6-7) Trakya bölgesinde genç kızlar Nevruz gecesi kibrit kutusuna yarleştirdikleri örümceği gece yatarken yastıklarının altına koyarlarsa, gece rüyalarında evlenecekleri erkeği göreceklerine inanırlar. Batı Trakya Türkleri, Nevruz için pişirilmiş yumurtaların kabuklarıyla su içerlerse, o yıl boğazlarının ağrımayacağına inanırlar. Bu bölgede Nevruz günü toplanan menekşeleri üç kere koklayıp gözüne sürenler, gözlerinin menekşe gibi güzel olacağını düşünürler. (Dede 1978: 123)

Evliya Çelebi Aydın'daki Balpınarı Yaylasını anlatırken fevkalade akarsuları olan bu yaylada, hücreleri olan tekkelerin var olduğunu ve Süleyman Han'ın buradaki tabiat güzelliğine hayran kalarak, Nevruz'un burada kutlanmasını ferman ettiğini söylemektedir. (Turan 2000:353) İstanbul'da sarayın dışında halkın da Nevruz kutlamalarına ilgi duyduğu ve özellikle bugün kırlara ve çayırları gittiği çeşitli kaynaklarda mevcuttur. (Balıkhane Nazırı Ali Bey (tarihsiz):90) Bu bölgede Nevruz sabahı açken yenen bir kaşık nevruziyenin¹³ kötülükten kötürümlüğe, sıtmadan romatizmaya kadar birçok derde ilaç olduğuna inanılır. (Ülkütaşır 1977: 310)

Nevruz için Sivas'ta "*Padişahın atları çayıra çıkarmış*" denilir. Komşu kadınlar evlerin bahçesinde sabah kahvaltısını beraberce süt, yoğurt gibi beyaz ve 'S' harfi ile başlayan yiyeceklerle yaparlar; konu komşuya ve fakirlere bu yiyeceklerden dağıtırlar. (Üçer 1995: 51) Nevruz törenlerinde Sivas'ta genelde kadınlar daha aktiftir. O gün bütün kadınlar beyaz elbiseler giyinip, beyaz örtüler takınırlar. Beyaz örtüler serilen sofralarda beyaz yiyeceklerden seçilmiş ziyafetler verilir. (Özen 2000: 133-134)

Anadolu'nun tamamında bir canlanış ve diriliş günü olarak düşünülen Nevruz gününde ağaçlara su yürüdüğüne inanılır. Bu tarihte budanan ağaçların ağladığı şeklinde yaygın kanaat vardır. Afyon Sultandağı-Yeşilçiftlik kasabasında ise çocuğu olmayan kadınların bu tarihte hamile kalacaklarına inanılır. (Turan 2000: 354) Afyon merkezde Nevruz günü "s" harfi ile başlayan yiyeceklerden sofralarda yedi çeşit, bu mümkün değilse üç çeşit bulundurulması gerektiğine inanılır. (Nasrattinoğlu 2000: 123-124)

İzmir, Kastamonu, Kahramanmaraş, Kırıkkale, Çorum, Yozgat ve Manisa gibi birçok bölgede hemen hemen aynı geleneklerin devam ettiği görülür.

VI. Sonuç

• Mete Han zamanından beri Türklerde var olan Nevruz geleneğini herhangi bir meşrep veya mezheple ilişkilendirmek doğru değildir. Tarihi İslâmiyet'ten çok öncelere giden bu gelenek, bir dinin bayramı da değildir.

• Bünyesinde barındırdığı bütün zenginlikleriyle Ergenekon/Nevruz bayramı, Türk kültürünün önemli bir tarihi zenginliğidir.

• Sadece Anadolu'da değil, bütün bir Türk dünyasında kutlanan Nevruz, insan muhayyilesinin günlük hayatında geliştirdiği en üst davranış kalıpları olarak düşünülmemiş, inançlarla birlikte yorumlanmıştır.

¹³ Baharatlı bir çeşit macun.

• Nevruz törenleri, günümüzde değişik isimlerde de olsa, Anadolu'nun birçok bölgesinde yaşamaya devam etmektedir.

• Gerek Türk dünyasında, gerekse Anadolu'daki örnekler incelendiğinde görülür ki; bayramların özündeki sevgi, kardeşlik ve yardımlaşma ilkeleri Nevruz'un da temel prensibini oluşturmaktadır.

Kaynaklar

Aşa, Hatice Emel (2000), "Nevruz", *Yeni Avrasya Dergisi*, Mart-Nisan.

Balikhane Nazırı Ali Bey (tarihsiz), *Bir Zamanlar İstanbul*, (Yayına Hazırlayan: Niyazi Ahmet Banoğlu), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul.

Çağlar, Behçet Kemal (1982), "Ergenekon", *Ülkü Mecmuası (Seçmeler)*, Ankara.

Çelik, Ali (1998), "Giresun'da Mart Kıırma Geleneği ve Buna Bağlı İnanmalar" *Giresun Kültür Sempozyumu-Bildiriler*, Giresun Belediyesi Yayınları, İstanbul.

Dede, Abdurahim (1978), *Batı Trakya Türk Folkloru*, Ankara.

Ebulgazi Bahadır Han (1925), *Türk Şeceresi (Şecere-i Türki)*, (Aktaran: Doktor Rıza Nur), Matba'a-i Âmire, İstanbul.

Eğİter, Adli (1969), "Kars'ta Çift Çıkarma Geleneği", *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı:9, Ekim.

Gökdağ, Bilgehan Atsız-Tekin, Feridun (1998), "Giresun'da Halk Takvimi ve Buna Bağlı İnanışlar" *Giresun Kültür Sempozyumu-Bildiriler*, Giresun Belediyesi Yayınları, İstanbul.

Gönüllü, Ali Rıza (1993), "Alanya Halk İnanışları İçinde Hıdırellez Motifi" *Güneyde Kültür Dergisi*, Eylül-Ekim, Sayı:55-56.

Gönüllü, Ali Rıza (1997), "Halk İnanışlarında Nevruz Motifi" *Bilge Dergisi*, Sayı:Kış/1.

İvğın, Hayrettin (2000), "Erbain'den Nevruz'a Nevruz'dan Hıdırellez'e", *Uluslararası Nevruz Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Kalay, Emin (1996), "Edirne'de Nevruz ve Hıdırellez", *Millî Folklor Dergisi*, Sayı:29-30.

Karabrahimoğlu, Sacit (1984), *Giresun –Bütün Yöreleri ve Kazaları İle-*, Ankara.

Kılıç, Abdullah (2000a), "Anadolu'da Nevruz Kutlamalarına Bağlı Olarak Yaşatılan Halk İnanışları ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış" *Uluslararası Nevruz Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Kılıç, Filiz (2000b), "Osmanlı Devletinde ve Klâsik Edebiyatımızda Nevruz", *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Ramazan (2000), “Çıldır'daki Nevruz Törenleri ve Bu Törenlerin Şamanik Kültürle İlişkisi”, *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Murat, M. Şerif (1981), *Doğu İlleri ve Varto Tarihi*, Ankara.

Nasrattinoğlu, İrfan Ünver (2000), “Afyonkarahisar'da Nevruz Kutlamaları”, *Uluslararası Nevruz Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Osmanoğlu, Ayşe (1984), *Babam Sultan Abdulhamit (Hâtıralarım)*, Ankara.

Özdemir, Ali-Özhan, Hasan (1983), *İlçe Oluşunun 50.Yılında Şebinkarahisar*, Ankara.

Özen, Kutlu (2000), “Sivas Yöresinde Baharı Karşılama Törenleri Bahar Bayramı”, *Uluslararası Nevruz Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Özmen, Ahmet (1996), “Kars İli Nevruz Kutlamaları”, *Bilge Dergisi -Nevruz Özel Sayısı-*, Sayı: Bahar/8, Ankara.

Şengül, Abdullah (2002), “Tiyatro Edebiyatımızda Osmanlı Öncesi Türk Tarihinin Etkisi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:IV, Sayı:1.

Tekin, Mehmet (2000), “Nevruz (Yeni Gün) Coğrafyası ve Nevruz'un Akdeniz Bölgesine Yansımaları”, *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Temren, Belkis (1999), “Bektaşılık Geleneğinde Nevruz Kutlamaları”, *Türk Dünyası Dergisi*, Sayı:17, Ankara.

Tural, M. Âkif (2000), “Millî Mücadele ve Atatürk Devrinde Nevruz Kutlamaları”, *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Turan, Fatma Ahsen (2000), “Anadolu'daki Nevruz'la İlgili Uygulamalar”, *Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Üçer, Müjgan (1995), “Sivas'ta Mevsimlik Bayram ve Özel Günler, Sultan Navruz, Eğrilce ve Sıçancık”, *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*, Sayı:8, Mart.

Ülkütaşır, M. Şakir (1997), “Çeşitli Halk Gelenek ve İnançları Üzerine Küçük Araştırmalar”, *Türk Folklor Araştırmaları 1976*, Ankara.

Ünler, Ali Nadi (1940), “Gaziantep'te Nevruz'a Ait İnanmalar”, *Başpınar*, Sayı:13, Mart.

Yakıcı, Ali (1995), “İğdir'in Aralık İlçesinde Nevruz Kutlamalarıyla İlgili Gelenek ve İnanmalar”, *Millî Folklor Dergisi*, Sayı:25, Ankara.

Yalman (Yalkın), Ali Rıza (1977), *Cenupta Türkmen Oymakları I*, (Hazırlayan: Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Yavuz, Edip (1968), *Tarih Boyunca Türk Kavimleri*, Ankara.

Kaynak kiřiler

Acar, Fahriye. Erzurum-Olur-Şalpazarı köyü, 78 yaşında.

Şengül, Halis. Erzurum-Olur-Oğuzkent köyü, 54 yaşında.

Şengül, Hayri. Erzurum-Olur-Oğuzkent köyü, 81 yaşında.